

ПРИЧИНИ, МЕТОДИ ТА НАСЛІДКИ ВІДТОКУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КАПІТАЛУ З УКРАЇНИ В ОФШОРНІ ЗОНИ

Л. О. Меренкова, канд. екон. наук, доцент

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

У теперішній час в Україні продовжує існувати гостра проблема відтоку вітчизняного інвестиційного капіталу в офшорні зони. Наша країна має низьку інвестиційну привабливість завдяки недосконалому законодавству у сфері фінансів, яке швидко змінюється, високої економічної та політичної нестабільності, несприятливому податковому клімату. Ситуацію погіршує високий рівень тінізації економіки та корупції. Тому інвестори розміщують капітал в інших країнах, віддаючи перевагу офшорним зонам. За таких обставин особливої актуальності набувають питання повернення капіталу з офшорних зон в Україну для створення умов розвитку національного виробництва та поживлення фінансового ринку.

Термін «офшор» («офшорна зона»), як правило, означає країну (залежну юрисдикцію), законодавство якої дозволяє або взагалі не сплачувати податки, або сплачувати їх за зниженою ставкою. [1, с. 317]

Можна виокремити наступні чинники відтоку інвестиційного капіталу з України в офшорні зони: існування перманентної загрози девальвації національної валюти, що призводить до фінансових втрат при примусовій продажу валютної виручки підприємством-експортером за офіційним курсом НБУ, що нижче, чім ринковий курс, та утриманні грошових коштів в національній валюті; нестабільне податкове законодавство; тривалий воєнний конфлікт на Сході України, що призвів до руйнування господарських зв'язків, закритті багатьох підприємств та створює додаткові ризики щодо ведення підприємницької діяльності.

Причинами використання офшорних зон вітчизняними підприємствами є: перш за все економія фінансових ресурсів на сплату податків особливо стосовно податку на прибуток, який стягується за нижчою ставкою або взагалі відсутній; висока фінансова секретність, зокрема жорсткі правила захисту банківської таємниці в офшорній зоні, яка не розкривається навіть при порушенні законодавства країни, де зареєстроване або функціонує підприємство; легкість доступу до зарубіжної банківської системи, що надає можливість відкривати валютні рахунки в надійних банках стабільної країни; швидкий процес реєстрації підприємства, нескладне управління і адміністрування виробничо-господарської діяльності.

Для виведення капіталів в офшорні зони використовуються наступні методи: прямі методи, коли капітал вивозиться у явному вигляді (неповернення валютної виручки від експорту товару, не ввезення імпортного товару після здійснення попередньої оплати, втрата капіталу у зв'язку з удаваним неефективним використанням майнових цінностей за межами країни та ін); непрямі методи відпливу капіталу, які більш складні, а тому й більш небезпечні, оскільки при застосуванні їх досягається не лише ефект переміщення капіталу, а й виведення його з-під оподаткування (у цьому випадку реально здобути в Україні кошти легально працюють після оподаткування на бюджети інших країн). Але найчастіше застосовується механізм передачі доходу в країні з більш низьким рівнем оподаткування шляхом виставлення рахунків за фіктивні операції, роялті, використання трансфертного ціноутворення і тому подібне. [1, с. 327]

Підприємства, що використовують у своїй діяльності офшорні схеми, мають враховувати і ризики, що виникають в результаті використання податкових сховищ. Серед таких, найбільш значущими для бізнесу, тобто такими, що привертають додаткову увагу органів державного регулювання (правоохоронних та податкових зокрема) є: корупційний (використання офшорів для платежів за прийняття рішень); податковий (незаконна мінімізація податкового навантаження); митний (порушення валютного законодавства); репутаційний (кінцеві бенефіціари і реальні директори мають негативну репутаційну історію); легалізація злочинних доходів. [2, с. 70]

Для переводу фінансових ресурсів за межі юрисдикції, у тому числі для цілей податкового планування, в результаті якого відбувається розмивання бази оподаткування прибутку підприємств, підприємницькі структури використовують різноманітні схеми. Найбільшого поширення набули: лізингова (виплати лізингових платежів на користь лізингодавця, який зареєстрований як суб'єкт підприємницької діяльності у офшорній зоні), агентська (офшорна компанія доручає резиденту

(агенту) здійснити купівлю та продаж товарів (робіт, послуг) у юрисдикції, резидентом якої є такий агент, за мізерну винагороду вартості угоди, які і підлягають оподаткуванню за місцем реєстрації агента), давальницька схема (офшорна компанія придбає продукцію на території України та передає її на переробку виробничій компанії резиденту України, в подальшому, спрямовуючи готову продукцію на експорт), а також схеми експорту, імпорту, володіння активами, продажу бізнесу, використання нематеріальних активів. [2, с. 74 – 75]

Негативними сторонами виводу капіталу з України в офшорні зони є: отримання конкурентних переваг завдяки недобросовісній податковій конкуренції; нестабільність економіки у зв'язку з перспективою акумуляції в офшорних зонах великих обсягів капіталу; зниження обсягів інвестиційного капіталу, а відтак й обмеження темпів зростання економіки; зростання тінізації економіки та безробіття.

З метою перешкоджання відтоку інвестиційного капіталу з України в офшори в країні здійснюються заходи щодо посилення антиофшорного регулювання. Кожна країна складає свій список офшорів. У теперішній час згідно з розпорядженням Кабінету міністрів України від 23 лютого 2018 р. № 143-р до списку офшорних зон увійшли 85 держав (територій). Порівняно з попереднім переліком до нового додалися такі країни, як Гваделупа, Гватемала, Французька Гвіана, Співдружність Домініки, Домініканська Республіка, Естонія, Іран, Куба, Лаос, Латвія, Ліван, Маврикій, Мальта, Марокко, Монако, ОАЕ, Сінгапур, Грузія, Угорщина. Також до списку знову не включили Кіпр. Ця острівна держава, що є як основним реципієнтом, так і донором зовнішніх українських інвестицій, вносилося й виключалося з офіційного українського переліку офшорних зон неодноразово. [3] Таким чином, до списку поки не потрапляють окремі держави, які використовуються для виведення з нашої країни значних сум капіталу.

Якщо у вітчизняного підприємства є платежі, пов'язані з вищевказаними юрисдикціями, банк, що обслуговує дане підприємство, має право вимагати від нього додаткову інформацію щодо іноземних партнерів та осіб, що їх контролюють, з метою виявлення фактів ухилення від сплати податків та відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом.

Ми приєднуємося до точки зору вітчизняних науковців, які стверджують, що проблематику офшорних зон необхідно вирішувати на глобальному рівні, за участю інших країн, міжнародних організацій, з метою створення спільної законодавчої бази та гармонізації податкової системи і системи штрафів для скорочення відтоку капіталу з держави. [4, с. 160]

Використання офшорних зон підприємствами в Україні викликає не тільки ризики ведення їх фінансово-господарської діяльності й негативні наслідки на макrorівні у державі, а надає переваги щодо ведення бізнесу, а саме: прискорення обігу та перерозподілу фінансових інвестиційних ресурсів у світовій економічній системі; зменшення податкового навантаження; зниження інвестиційних ризиків діяльності суб'єктів господарювання.

В результаті проведеного дослідження можна зробити висновок, що вирішення проблем відтоку інвестиційного капіталу в офшорні зони пов'язане не тільки з удосконаленням законодавчо-нормативного регулювання даної сфери фінансових відносин, а й в створенні привабливого податкового клімату, забезпеченні політичної та економічної стабільності, прогнозованості валютного курсу.

Перелік посилань:

1. Карлін М. І. *Причини, проблеми та шляхи регулювання діяльності офшорів у світовій фінансовій системі* [Електронний ресурс] / М. І. Карлін // *Історія народного господарства та економічної думки України*. - 2017. - Вип. 50. - С. 316-337. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ingedu_2017_50_20
2. Столяров В. Ф. *Становлення та розвиток офшорної діяльності резидентів України (в контексті аналізу світового досвіду антиофшорного регулювання)* [Електронний ресурс] / В. Ф. Столяров, В. І. Островецький // *Економічний вісник Донбасу*. - 2016. - № 1. - С. 68-82. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvd_2016_1_11
3. *Офшорные зоны Украина: "Черный" список офшоров и офшорных зон Кабмина Украины 2018* [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.tax.com.ua/news/black_list_offshore.html
4. Харчук О. О. *Негативні наслідки діяльності офшорних зон та шляхи їх подолання в Україні* [Електронний ресурс] / О. О. Харчук, С. А. Коритнік // *Міжнародний науковий журнал*. - 2016. - № 6(3). - С. 157-160. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2016_6\(3\)_49](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2016_6(3)_49)